

Marie Hamsuns ELVERUM



109933
FØDESTE-
DET: Her, i
andre etasje på
Lundgaard i
Leiret, ble
Marie Ham-
sun født 19.
november
1881. Huset
tilhører i dag
Glomdalsmu-
seet.

Elverum var et naturlig mål for en driftig forretningsmann i oppgangstidene i 1870-åra.

Med skogen og handelen som basis var kommunen blant de rikeste i landet. Hit kom nygifte Carl Andersen fra Toten med sin hustru Gjertrud Larsdatter Romundstad fra Rindal på Nordmøre.

Han etablerte seg som velassortert «fedevarerhandler» i staselige Lundgaard i Trysilvegen. Førte et stort hus, og gjorde det bra. Her ble også parets første barn, Anne Marie, født 19. november 1881 i «privaten» over butikken.

Sju år senere gikk tømmerprisene i bunnen. Konkursene rammet den ene skogeieren etter den andre, og Carl Andersen ble trukket med. Han hadde mye utestående, og måtte be om akkord, som senere endte i konkurs.

«Konkursfant»

Familien flyttet til Lia, i bakken nedenfor Taarneborg, der Yngvar Christensen A/S ligger i dag. I en trangbodd leilighet og et beskjedent butikkløkkale. Der ble det snart ny konkurs.

Marie Hamsun glemte aldri skjemselen ved å være «konkursfant», og var overdrevent påholden, selv da hun kom i gode kår.

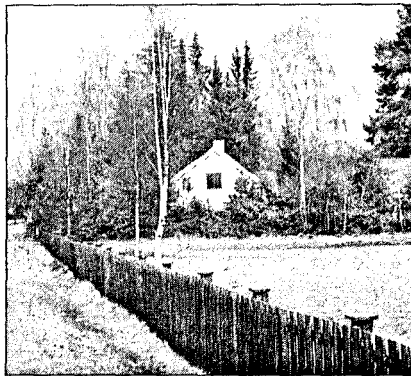
I 1891 kjøpte Carl Andersen eiendommen Langenga i Strandbygda, en mils veg fra Leiret. Han hadde begynt som forsikringsagent, og trolig var det Gjertrud som presset på. Hun var bondedatter, og ville tilbake til jorda.

Lykkelig tid

Langenga-tiden var Maries lykkeligste i Elverum. Hun gikk på Sundsvoll skole, og selv om Langenga var en vanskjøttet eiendom, med dårlige hus og vassjuk jord, og arbeidsoppgavene var mange, lå det likevel en optimisme over familien. Til gården hørte Nupen, ei seter øst for Strandbygda. Den ble Maries paradys. Der gjorde hun andres kyr mot dårlig betaling, og gjorde voksen kvinnes jobb.

Opplevelsene i Strandbygda ble siden underlag for «Bygdebarne»-bøkene, som hun feiret store triumfer med.

Men etter seks år brøt Carl Andersen igjen opp. Denne gang var det ikke tvangsauksjon, men Marie visste hvor «frivillig» den var. Hun hadde lyttet til foreldrenes natlige samtaler. Kommunen kjøpte Langenga for 10.000 kroner, og 26. april 1897 tok familien Oslo-toget



«HJEM-
MET»: Bak-
kelund i
Strandbyg-
vegen ble
Marie og
Knut Ham-
suns første
virkelige
hjem. De leide
stedet i seks
måneder fra
høsten 1909.



VEGEN: Snart 40 år etter sin død, får Marie Hamsun en veg oppkalt etter seg i Elverum. Men det var likevel innsigelser, og spede protester da saken ble politisk behandlet i fjor. «Marie Hamsuns veg» anlegges i sommer, på et nytt boligfelt på Mastmoen sørøst.

i 1939.

Ved prosessen etter krigen slapp Hamsun tiltale. Retten fant at han hadde «varig svekkede sjelsevner». Mannen som tre år senere skrev «Paa Gjengrodde Stier».

Marie sonet tre år på Brevvedt kvinnefengsel. Erstatningssummen ble utmålt til 575.000 kroner.

Hans bitterhet over Maries rolle under rettsaken var stor.

«Vi sees ikke mere»

Under den judicielle observasjonen av Hamsun høsten 1945, ble hun innkalt til samtale med den psykiatrisk sakkyndige, professor Gabriel Langfeldt. Han ville finne «Hamsuns hemmelighet» gjennom dikterens intime samliv, og ba om Maries

hjelp. Den informasjonen hun ga, var forbeholdt statsadvokaten, men protokollen havnet likevel på Hamsuns bord.

Han var dypt krenket, og sa Marie farvel.

Gjennom fire år møttes de ikke, utvekslet verken ord eller brev. Så, 18. april 1950, kom budet fra Nørholm. Han ønsket henne.

Marie reiste uten nølen. Han satt i en kurvstol i rommet sitt i andre etasje. Nesten døv, nesten blind, og med det hvite fullskjegget lignet hans en bibelsk patriark.

Han rakte henne hånden: «Du ble lenge, Marie», sa han. «I all denne tiden har jeg ikke hatt andre å snakke med enn Gud.»

Filmpremiere i morgen

Knapt noen nordisk film de senere år er imøtesett med større spenning og forventning enn «Hamsun - Knut og Marie». Og nordisk er den til fulle: Manuskriptet er basert på dansken Thorkild Hansens bok «Prosessen mot Hamsun», omstridt og omdiskutert ved utgivelsen i 1977.

Og det skulle altså på nærmere 20 år før noen våget å røre ved stoffet - som film. Tidlig på syttitallet fikk svenske Jan Troell en forespørsel om å lage en halvdokumentarisk serie for TV, men NRK sa nei. Temaet Hamsun for ennå for ømtålig.

Nå er filmen her, med danske Ghita Nørby og svenske Max Von Sydow i hovedrollene. Og Sagatun i Hamar er en av kinoene som har fått verdenspremieren.

mer

Knut og Marie - et stormende forhold

«Hamsun - Knut og Marie» er tittelen på filmen om dikterhøvdingen og hans hustrus bitre livskveld. Bak den ytre, dramatiske handlingen - med rettsaken, landssvikdommen og fordømmelsen - vil kinopublikum også oppleve de siste 17 årene av Marie og Knut Hamsuns ekteskap. Et forhold som strakte seg over 44 stormfulle år, men der kjærlighetens gnist likevel aldri sluknet. Derfor ble de også gjenforent, da det nesten var for sent. Om det ikke er århundrets kjærlighetshistorie, så er den ihvertfall av slaget det gløder av.



«Nei, herregud, så pen De er, da barn!»

Knut Hamsun til Marie ved deres første møte.

AV KNUT FJELD

Men Knut Hamsun var langtfra noen svigermors drøm da han ektet Marie Andersen hos byfogden i Oslo 25. juni 1909. En feiret forfatter og senere Nobelprisvinner, men også fraskilt, og med et tvilsomt rykte - ikke minst i forholdet til kvinner. Dessuten var han nesten dobbelt så gammel som henne.

En uhyrlighet

Maries mor, Gjertrud Andersen, var sterk i troen og med et strengt pietetisk livssyn. Hun så på Hamsun som en uhyrlighet.

Da Marie fortalte foreldrene om sin beslutning om å si opp teaterlevkontrakten ved Nationaltheatret og flytte sammen med Knut Hamsun, hørte hun for første og eneste gang sin gudfryktige mor banne: «Du skal gi fanden i ham!» ropte Gjertrud rasende.

Marie hadde møtt sin elskede året før, og lovet ham ekteskap etter en ukens kurtise. Da lå Knut Hamsun i skilsmisse med sin første kone.

Det første møtet

Hun var ute etter en rolle i teaterets planlagte oppsetting av Hamsuns «Ved Rikets Port». Teatersjef Vilhelm Krag var i tvil, og ville ha forfatterens eget inntrykk av den unge skuespillerinnen. Deres første møte fant sted i trappa på Nationaltheatret.

Hun kjente gjenkjente ham, og presenterte seg.

«Nei, herregud, så pen De er, da barn!» svarte Hamsun.

Han kunne ikke love henne rollen, men dagen etter sto det 26 røde roser i Maries garderobe. Og før Knut Hamsun reiste tilbake til sin skrivestue på Kongsberg for å ta fatt på romanen «Rosa», hadde hun lovet å gifte seg med ham.

Stormfullt samliv

Det ble innledningen på et langt og stormfullt samliv, preget av to

sterke personligheters møte. Den aldrende ektemanns forrykte sjalus og behov for å eie sin kone med hud og hår - han var 49 år, hun 26 - slet på forholdet.

Men også Maries voksende bitterhet over å ha ofret sin karriere, og ikke minst hennes frustrasjon over å bli etterlatt og forlatt - hver gang han tilfredsstilte sitt regelmessige behov for å isolere seg i forfattereskaper.

Bryllupsreisen gikk til Lier, der de nygifte leide seg inn på en skystasjon. Men bare en uke senere forlot han henne, til fordel for et ferieopphold i Sollia sammen med Victoria, den lille datteren fra første ekteskap.

I ensomhet

Der ble han i seks uker, og fylte også 50 år, i ensomhet.

Marie hadde vært hos fotograf, og sendte ham et innrammet bilde i gave. «Ingen kan faa meg saa dødsens ulykkelig, ingen har gjort meg saa glad», skrev hun ved. Ordene har en nesten profetisk klang.

Så ønsket han henne i sin nærhet. Marie ble budsendt, han møtte henne på Atna. I Sollia hadde Knut Hamsun innlosjert seg på gården Brænd. Han leide to rom, ett for seg og ett for hustruen, og hadde i tillegg skaffet en hytte til skrivingen. Den ble kalt «Borgen», og her ble «En Vandrret spiller med Sordin» til.

Isolert

Marie så ham nesten bare ved middagbordet, sammen med de andre gjestene på gården.

Han hadde selv lite behov for sosial omgang, og likte dårlig at hun søkte sammen med andre - selv kvinner. Senhøstes kastet Hamsun seg over skuespillet «Livet i vold». Han flyttet over i «Borgen», og fikk også maten bragt dit.

Desperasjonen fylte ham, han fikk ikke skrivingen til. Marie fikk beskjed om at avreisen var utsatt, i første omgang til våren. Hun listet

seg nattertid over mot «Borgen», svermet som en møll rundt lyset fra hytta - men gikk aldri inn.

Det første bruddet

I juni hadde Marie fått nok. Da hadde selv isolasjonen i «Borgen» vært utilstrekkelig. Hamsun «rømte», først til Tynset, så til Røros.

Hun bestemte seg for å dra fram ham, men kom ikke lenger enn til Koppang. Da overmannet samvittigheten, pliktfølelsen - og kjærligheten - henne igjen. Etter noen dager kom Hamsun etter. De bodde på hotellet, han leide en elendig hytte i nærheten som dikterstue. Men så var det sommerferie, så kom ukene med Victoria. De skiltes igjen.

Høsten 1910 innlosjerte paret seg i Elverum. Eiendommen Bakkelund ligger i Strandbygdvegen, rett utenfor innkjørselen til folkehøgskolen. At det ble nettopp her var ingen tilfeldighet. Som jente passerte Marie huset på hjemveien til Langenga, og dagdrømte ofte om at nettopp i et slikt lite hus ville hun bo som voksen.

«Tur» og oppbrudd

Oppholdet i Elverum ble kort. Han slet med «Den sidste Glæde», og løste igjen sine egne problemer med å dra på «tur» - denne gang til Hamar. Derfra skrev han til henne: «Aa Gud, hvor ondt det er at ha det som jeg, og derfor maa det selvløselig bli ondt for dig ogsaa».

Allerede i mars dro de nordover, til hans barndomstrakter på Hamarøy i Lofoten. Marie var lykkelig, bondejenta i henne våknet. De kjøpte gård, tre nordlandskyr og en gris.

Man snart seg usikkerheten inn over henne, slik uroen hadde festet seg i ham.

Revnende likeglad

Selv om det skulle gå seks år før Knut Hamsun solgte sitt «Skogheim», forsto Marie at heller ikke her kunne han slå seg til ro. Igjen ville han reise bort for å få boka ferdig, og hun skrek mot ham: «Jeg

er likeglad, revnende likeglad om du ikke skriver en linje mer i ditt liv, bare du blir hjemme!»

Hun ble syk, han reiste. Til et pensjonat på Sortland. Til Saltålen. Til Bardu. Til Bodø. Til Hamarstad.

En vårdag i 1917 forlot Hamsun familien Hamarøy. De var blitt fem, og enda et barn var på veg. Han var midt oppe i «Markens Grøde», som skulle gi ham Nobelprisen i litteratur. Turen gikk til Larvik, der sosisieteten trykket ham til sitt bryst.

Til Nørholm

Året etter kjøpte Knut Hamsun gården Nørholm ved Grimstad for 200.000 kroner, visstnok en pris som ble framsagt som spøk. Men Hamsun prutet aldri. Derimot raste han da Marie ba pent om penger til ny kjole i forbindelse med prisutdelingen i Stockholm. Og da kjolen omsider ble innkjøpt, fant han personlig fram nål og tråd, og snurpet sammen nedringingen. Hans hustru skulle være bluferdig antrukket...

Knut Hamsun var blitt 60 år. Marie 37.

Gårdsdriften engasjerte ham mer og mer. Stadig ved sin fulle kraft, stadig produktiv, men lot det likevel falle ord om at den neste boken kanskje ble hans siste.

To jevnbyrdige

Knut hadde alltid vært den sterke i forholdet. Marie var både bråsinet og langsint, men han fikk alltid det siste ordet, og bestemte bokstaveilig talt hvor skapet skulle stå.

Men langsomt begynte de å bli mer jevnbyrdige. Små praktiske bagateller bidro. Han kjøpte bil, men var en katastrofe som sjåfør. Marie måtte overta rattet.

Hamsuns døvhøret plaget ham dessuten stadig mer. Sakte overtok hun den praktiske styringen, det var enklere slik...

Marie var også begynt å skrive. Han hadde oppmuntret henne, men aldri gitt henne mulighet. I 1924 utkom hennes første barne-

NDER GULL-
REGEN: Marie
og Knut Hamsun
på Nørholm, etter
gjenforeningen i
1950. (Fotografi
fra Birgit Gjernes'
«Et livsbilde»,
Aschehoug For-
lag)

bok, «Bygdebørn, hjemme og på Sæteren» til sensasjonelle kritikker, stort salg og utgivelsel over hele verden. Marie Hamsun hadde skaffet seg sitt eget navn. Utad var hun ydmyk til det selvutslettende, men innvendig jublende stolt.

Nazismen

Og der starter filmen, i 1936. I Tyskland overtar Hitler makten, en mann som Knut Hamsun kom til å beundre, og som han ga sin støtte - selv etter at det ble tydelig for alle hvilken utgang som ventet. Og Marie var den første - og eneste - som ga sin stemme til Nasjonal Samling ved kommunevalget i Eie